

ivn KARWIJ

IVN Oost-Veluwezooom | Lente 2020 | 45e jaargang nr. 1

**Winter-
tuin**

pagina
6

**Naar de
knoppen**

pagina
8

**Voedselbos
in Velp**

pagina
16

**Voor-
wandelen**

pagina
20

Dé locatie voor uw lunch, high tea, borrel, high wine of diner.
Graag tot ziens bij Sandton Hotel De Roskam!

SANDTON
HOTEL DE ROSKAM

Arnhemsestraatweg 62, 6991 JG Rheden, 026 497 12 77, rheden@sandton.eu, www.sandton.eu/rheden

Bij ons ben je op het juiste adres voor Fairtrade artikelen en (h)eerlijke foodproducten. Alles gemaakt met respect voor mens en milieu. Elk product met een eigen FAIRHAAL. Een feestje om te geven en om te ontvangen.

Loop eens binnen en laat u verrassen!

EETERIJ
de Jutberg

Natuurlijk smakelijk!

Bij Eeterij de Jutberg is het sfeervol genieten van een lunch of diner. Onze gerechten worden "natuurlijk" bereid met verse kruiden uit eigen tuin. Ook met kinderen kunt u bij ons prima terecht. Voor en na het eten kunnen zij lekker ultrazen in de speeltuin of op het springkussen. Bij Eeterij de Jutberg kunt u ook nog heerlijk nagenieten van een lange wandeling of fietstocht door het nationaalpark De Veluwezoom.

Voor meer informatie: www.eeterijdejutberg.nl

4	Een nieuwe lente, een nieuw geluid Van het bestuur	16	Voedselbos in Velp? Ja, graag!
5	In memoriam Daan Meijer	17	IVN Zomerweek Wildeplantencursus KNNV
6	Wintertuin	18	In het spoor van Jac. P. Thijsse
7	Beleid maak je samen	20	Voorwandelen
8	Naar de knoppen	22	Samen de natuur in
10	Energietransitie en landschap: het RES		
12	Natuurgidsen met kinderen		
14	Nieuw beheervisie Rozendaalse Veld		

Kopij voor het volgende nummer
voor 11 mei mailen naar
redactiekarwij@ivnoostveluwezoom.nl

COLOFON

Verschijnt vier keer per jaar in maart, juni, september en december. Oplage: 330 exemplaren.
Artikelen overnemen mag, met bronvermelding en onze toestemming.
Artikelen in Karwij weerspiegelen niet altijd de mening van de redactie van
IVN Oost-Veluwezoom (vaak ook wel).

Redactie Karwij

Redactie Karwij: Jeroen Boland, Niko Wolswijk en Floor Scholten. Vormgeving: Bart Riggeling.
Aan dit nummer werkten mee: Corlène van den Camp, Karin Otermann, Jannie de Jong, Marieke Grijsze, Adelijne Martin, Anne Sleetboom, Koos Bol, Bouzian Salama, Herma Scherpenzeel en het bestuur.

Leden-en donateursadministratie

Per jaar: Lidmaatschap min. € 20.00, donatie min. € 12,50
IBAN NL92INGB0001417280
t.n.v. IVN Oost-Veluwezoom
t.a.v. Fred Rentier, Pieperslaan 8 6955 AR Ellecom
penningmeester@ivnoostveluwezoom.nl
Tel. 0313-438681
Opzeggen: schriftelijk voor 1 december

Bestuur

Voorzitter - vacature
Secretaris - vacature
Penningmeester - Fred Rentier
Publieksactiviteiten - Gerrit Lammers
Lid - Mieke de Graaff

Secretariaat bestuur

secretaris@ivnoostveluwezoom.nl
Postadres: de Klaproos Korenbloemstraat 21
6991 VN Rheden

Drukker: Editoo B.V. Arnhem

Een nieuwe lente, een nieuw geluid

Beroemde woorden van dichter Herman Gorter. En zo voelt het ook een beetje: als een nieuwe lente. Voor jullie ligt de eerste Karwij van de hand van de nieuwe redactie, met daarin uiteraard weer fijne bijdragen, teksten en illustraties van trouwe, oude bekenden, én van nieuw bloed. Het resultaat: een gevarieerd ledenblad met aandacht voor natuur, educatie en onze leden: de drie pijlers van IVN.

Eind 2019 was nog ongewis of en hoe het verder moest met Karwij. Corlène nam, na jarenlange trouwe dienst, en meer dan honderd procent inzet voor ons ledenblad, afscheid als hoofd redactie. Een stokje dat je niet zo een-twee-drie overdraagt. Toch is het gelukt.

We stellen ons even kort aan jullie voor: Jeroen Bolland (redactie en planning), Niko Wolswijk (redactie), Floor Scholten (eindredactie) en Bart Riggeling (opmaak en lay-out). Ja, we zijn met vier en daar zijn we blij mee. Waar we ook blij mee zijn? Met wat Corlène allemaal voor Karwij gedaan heeft en als schrijver nog steeds doet. Petje af! We hadden graag een afscheidsinterview met Corlène willen plaatsen in deze Karwij, maar dat is - door onvoorziene omstandigheden - nog niet gelukt. In de zomereditie doen we dat alsnog. Pas dan zullen we ons ook écht aan jullie voorstellen.

Voor nu wensen we iedereen veel leesplezier en een fijne lente!

Namens de redactie, Floor Scholten

Van het bestuur

Welkom in 2020. De lente is in aantocht met daarin nieuwe activiteiten. En gelukkig ook weer een Karwij, van de nieuwe redactie. Dit jaar willen we met de afdeling het beleidsplan voor de komende jaren opnieuw vormgeven. Waar gaan we ons als IVN-afdeling de komende jaren voor inzetten? In het verslag van Richard van Gelder in deze Karwij, lees je er meer over. En verder:

VRAAG NAAR KORTERE EXCURSIES

We krijgen regelmatig vragen over de duur van onze excursies. De meeste excursies die we verzorgen duren 2 tot 2,5 uur. We merken dat een deel van onze doelgroep dit te lang vindt. Daarom streven we ernaar om in het excursieprogramma van 2021 een aantal kortere excursies op te nemen. Wordt vervolgd.

22 APRIL, VOORJAARSLEDENVERGADERING

Noteer 22 april alvast in je agenda. In de ledenvergadering op woensdag 22 april a.s. komen in ieder geval het jaarverslag en het financiële verslag van de vereniging aan de orde. Ook zullen we dan verder ingaan op de resultaten van de brainstormsessie voor het nieuwe beleidsplan. En, niet te vergeten, we vieren van drie leden hun 25-jarig jubileum! We hopen we op een constructieve en gezellige avond met veel leden. De ledenvergadering is in het gebouw de Klaproos in Rheden. Een uitnodiging volgt.

OPROEPJE VAN DE PENNINGMEESTER

Al veel leden en donateurs hebben hun contributie en/of bijdrage voor dit jaar overgemaakt, waarvoor dank! Dit geldt echter niet voor iedereen. Van sommige leden hebben we nog geen betaling ontvangen. Wellicht is dit aan je aandacht ontsnapt of heb je er gewoonweg nog niet aan gedacht. Vandaar deze oproep: graag ontvangen we alsnog de bijdrage van leden die dit nog niet gedaan hebben. Liefst zo snel mogelijk. P.S. deze oproep geldt niet voor leden die landelijk IVN-lid zijn. De bedragen en bankgegevens vind je in de colofon onder 'Leden en donateursadministratie'. Alvast dank.

VACATURES

Onze afdeling zit al ruim twee jaar zonder voorzitter. Dat is niet goed. We zoeken daarom nog steeds naar iemand die betrokken is bij de afdeling en de algemene belangen zowel binnen als buiten onze IVN-afdeling wil behartigen. Sinds de najaarsledenvergadering hebben we ook geen secretaris meer. Ben je betrokken bij onze IVN-afdeling en ben je digitaal vaardig neem dan contact op met het bestuur! De functieprofielen van voorzitter en secretaris vind je op onze website.

Namens het bestuur

MUTATIES

Nieuwe leden: mevrouw A. Klep
Opzeggingen: de heer C. van Bruggen.

In Memoriam Daan Meijer

29 september 1927 - 21 januari 2020

Donderdag 23 januari. Er valt een rouwkaart op de deurmat.
Op de voorzijde een levendig, pienter roodborstje op een paal en een prachtig gedicht.

Op de binnenzijde:
In liefde losgelaten
Daan Meijer

Onze Daan, meer dan dertig jaar lid van IVN en de IVN-tuin. Eminent vogelkenner en gids van vogelwandelingen. Een gids die 'alles' wist van vogels, nestkastjes, hoe en waar ze op te hangen. Hij presteerde het om de bonte vliegenvanger in onze tuin te introduceren door speciale nestkastjes op te hangen aan de zijkant van het oude schuurtje. De invliegopening werd tot half april afgedekt om te voorkomen dat mezen de nestkastjes zouden confisqueren. Daarna werd de invliegopening vrijgemaakt en konden de bonte vliegenvangers, na hun terugkeer uit Afrika, de nestjes in gebruik nemen. Jarenlang vloog menig jonge vliegenvanger het nest uit, tot grote vreugde van Daan en zijn tuinvrienden.

Met het klimmen der jaren werd het in bomen klimmen om de nestkastjes op te hangen te bezwaarlijk voor Daan. Hij ging algemenere werkzaamheden uitvoeren in de tuin. Op de maandagmorgen schoffelde hij de paden in de IVN-tuin. Wat een klus dat was hebben we ervaren toen Daan ook dat werk door gezichtsbeperking niet meer kon doen. Binnen de kortste keren waren de paden vergrast en begroeid met zaailingen van planten. Het was een gezamenlijke klus om de paden weer toonbaar te maken.

Doordat Daan steeds minder ging zien, moest hij uiteindelijk zijn werkzaamheden in de tuin beëindigen. Wel was hij altijd present bij vergaderingen, het jaarlijkse uitje en de midzomeravond. Zijn vrouw Roely was daarbij zijn steun en toeverlaat, en ook van de partij.

Daan was een rustige, lieve, beschouwende man. Heel bewust levend met grote aandacht voor mensen, natuur en de aarde. Voor het kleine en het grote. Een van zijn kleinkinderen vertelde tijdens de indrukwekkende afscheidsviering dat als je met opa op pad ging je wel vertrok maar nergens aankwam. Altijd iets te zien, altijd iets te vertellen, iets om op te wijzen, om bij stil te staan of om gewoon stil te zijn. Zo hebben wij Daan ook ervaren. Fijn, dat je bij ons was!

Lieve Daan,
Ook wij laten je in liefde gaan.
In onze IVN-tuin en in ons hart zullen we je blijven ontmoeten.
En je elke keer begroeten.

Koos Bol, februari 2020

Wintertuin

De IVN-tuin is momenteel in rust. Het duurt nog even voordat de planten en dieren weer ontwaken uit hun winterslaap. Toch lopen er soms nog bezoekers rond in de tuin want er is altijd wel iets te zien, ook in deze tijd van het jaar. Naast de ingang worden ook in deze tijd opgepotte planten aangeboden en er zit zelfs soms wat geld in het daarvoor bestemde bakje.

Geen vorstverlet

Tot nog toe lag er deze winter geen sneeuw en het heeft nauwelijks gevoren zodat de tuinmedewerkers niet met vorstverlet thuis zaten. Elke maandagochtend is er een groep aanwezig in de tuin voor winterklussen zoals onderhoudswerk. Ook voor het onderhoud van het onderlinge contact zijn deze maandagen erg plezierig.

De eerste maandag van 2020 vond traditiegetrouw de nieuwjaarsbijeenkomst van de tuinmedewerkers plaats. Bij de koffie was er een zelfgebakken traktatie van Huub, gevolgd door heerlijke hapjes en drankjes van Arlette. Gerrit, coördinator van de tuin, blikte terug op het afgelopen jaar, in een mooi samengestelde presentatie.

Eind 2019 zijn een paar perken gewisseld. Al sinds de ingang van de tuin werd verplaatst, een aantal jaren geleden, vonden we de confrontatie met giftige planten direct na de entree niet zo geslaagd. Het nieuwe perk met keukenkruiden geeft een vriendelijker aanzien. We hopen dat alle planten die verhuisd zijn goed gedijen op hun nieuwe plekje.

132 soorten zaden

In februari worden de gedroogde zaden verpakt. Dit vindt plaats in De Klaproos en is elk jaar weer een gezellig gebeuren. Aan die dag is veel werk voorafgegaan: van op het juiste moment verzamelen, tot het drogen en het schonen van de zaden. Ook moet gekeken worden of er nog wel genoeg zakjes voor de zaden zijn en voldoende stickers, die vervolgens worden voorzien van informatie en een afbeelding van de planten. Er zijn dit jaar 132 soorten zaden in de verkoop. Veel daarvan zijn dezelfde zaden als voorgaande jaren omdat ze uit de IVN-tuin komen en het assortiment gebaseerd is op welke het populairst zijn. Ook houden we daarbij rekening met de ruimte in de dozen. De nieuwelingen in het assortiment komen uit de eigen tuinen van de tuinmedewerkers.

Omdat bezoekers nogal eens vragen naar zaden van eetbare gewassen, hebben we pompoenzaden verzameld van de oranje Uchiki Kuri (ook wel de Japanse pompoen genoemd). Deze pompoenen zijn bovendien erg decoratief. Verder bieden we dit keer witte reseda (*Reseda alba*), wit vingerhoedskruid (*Digitalis purpurea alba*), witte prachtklokjes (*Campanula persicifolia alba*), Sint-Janskruid (*Hypericum perforatum*), de grote wasbloem (*Cerinthe major*), kattensnor (*Cleome spinosa*) en kalmoes (*Acorus calamus*). Laatstgenoemde is ook bekend als geneeskruid en als ingrediënt van Kalmoes Beerenburg. Tot slot zijn er nog de witte cosmea (*Cosmos bipinnatus*) en de bordeauxrode beemdkrone (*Knautia Macedonica*).

Vernieuwde paden

Onlangs heeft Natuurmonumenten de (hoofd)paden in de tuin vernieuwd. Ze zien er prima uit! De vernieuwde paden zijn een hele verbetering want het kostte altijd best wat zweetdruppels om de paden, zoals ze waren, te onderhouden. Kom eens kijken hoe het is geworden en geniet ondertussen van de stilte in de wintertuin.

Tekst en foto: Jannie de Jong

Omringd door de bossen van de Oost-VeluwezooM ligt, op het landgoed Heuven te Rheden, de tuin van IVN-afdeling Oost-VeluwezooM. Deze tuin wordt onderhouden door leden van de afdeling en is dagelijks open voor het publiek.

Meer weten? Kijk dan eens op deze pagina: ivn.nl/afdeling/oost-veluwezoom/ivn-tuin

Beleid maak je samen: een sfeerimpressie

In 2020 willen we met de afdeling het beleidsplan voor de komende jaren opnieuw vormgeven. Waar gaan we ons als IVN-afdeling de komende jaren voor inzetten? Om dat te bepalen, gingen bestuur en leden op 27 januari met elkaar in discussie. Nu zijn we niet zo van de verslagen in Karwij, maar we maken voor deze keer een uitzondering. Een korte terugblik en vooruitblik door Richard van Gelder.

Het plan is om op de najaarsledenvergadering het meerjarenplan 2020 - 2024 te presenteren. Om de leden te betrekken bij dit plan, leek het ons als bestuur een goed idee om een brainstormavond te houden. En het wás een goed idee als je het mij vraagt...Veel enthousiaste leden bogen zich over vraagstukken die ons allen bezighouden. Al tijdens de kennismaakronde bleek hoe verschillend iedereen's ervaring is. Ook wat dat betreft hebben we een rijke vereniging. Wat ons hoe dan ook bindt, is de liefde voor de natuur en de wens om die liefde over te dragen.

Aan ideeën geen gebrek

Na het kennismaken begon het echte brainstormen. Na nog geen kwartier had Willem Cramer al kramp in de pols. Hij schreef ruim 37 ideeën op die uit de groep geopperd werden. Wat ik vooral bijzonder vond, is dat alle ideeën ook daadwerkelijk uitgevoerd zouden kunnen worden... Maar nu loop ik wat op de tijd vooruit. De eerste vraag is: hoe brengen we structuur in alle 'losse' ideeën. Hiervoor haalden we in samenspraak twee hoofdthema's uit de 37

stellingen: (1) de buitenwereld (onze *core business*, waar we het voor doen) en (2) de eigen vereniging. Deze twee hoofdthema's werden na de koffiepauze in twee groepen verder uitgewerkt. Daarbij viel de positieve uitwisseling van ideeën op: de neuzen stonden duidelijk dezelfde kant op.

Actuele thema's en het gidsenwerk

De rode draad in de eerste groep was dat het belangrijk is dat we als vereniging aansluiten bij actuele thema's zoals voedselbossen, advies natuurvriendelijke tuin, klimaatadaptatie, exoten, de energietransitie, omgaan met water, de processierups en de buxusmot. Dit kan op verschillende manieren worden bereikt, onder andere door een doelgroep benadering. De rode draad in de tweede groep was gidsen. Iedereen was het erover eens dat de prioriteit in het beleidsplan op de gidsen en het gidsenwerk moet liggen. Daar moet veel aandacht naar uitgaan door verschillende (soorten) activiteiten te ontplooiën. Daarnaast is het goed als er voldoende (leuke en goede) ledenactiviteiten zijn. Zo moet bijvoorbeeld de wandeling voor nieuwe leden zeker blijven. Alle aanwezigen waren na afloop positief over de avond die nuttig, gezellig, productief, inspirerend, ontspannen en voor herhaling vatbaar was. We nemen als bestuur de ideeën, opmerkingen, voorstellen en do's-and-don'ts mee en gaan die uitwerken tot een plan waarin concrete acties staan. Dat is onze ambitie.

Tekst: Richard van Gelder

Naar de knoppen

In het voorjaar is het heerlijk om naar buiten te gaan, te genieten van de natuur die weer tot leven komt. De bomen en struiken hebben nog geen bladeren, slechts knoppen die nog uit moeten lopen.

Tja, 'naar de knoppen gaan' heeft voor ons mensen meestal geen positieve betekenis, maar voor loofbomen en struiken is dat heel anders: waar je als mens zegt dat de jeugd de toekomst heeft, zit de toekomst voor bomen in hun knoppen.

De boom heeft voeding nodig om zijn knoppen te maken. Daarom worden al die knoppen al gevormd voordat de boom (of struik) in de herfst zijn blad verliest en de stofwisseling op een laag pitje komt te staan.

De ene knop is de andere niet

Diverse bomen hebben diverse knoppen. Ze variëren in grootte, dikte, kleur. De een is ruw, de ander glad of plakkerig. Kortom: de ene knop is de andere niet. Alle loofbomen hebben bladknoppen, maar er zijn ook bloemknoppen. Komen er zowel bloemen als bladeren uit dezelfde knop, dan spreken we van gemengde knoppen. Daarnaast kun je kijken naar de wijze waarop de knoppen aan de tak zitten, of hoe het twijgje eruitziet. Er zijn eindknoppen waaruit straks een nieuw stukje stengel groeit. Deze eindknoppen zijn zwaarder, dikker. Raken zij beschadigd, dan zijn er gelukkig nog slapende knoppen, die de taak over kunnen nemen. De okselknoppen zitten wat lager op de tak. Hieruit kan een stengel of bloem groeien.

Knoppen herkennen: zo doe je dat

Op onderstaande tekening zie je linksboven de rode knoppen van de lindeboom. De klok volgend zie je dat de es zwarte knoppen heeft en de esdoorn groene. Meerdere bomen hebben bruine of roodbruine knoppen. Kijk je vervolgens naar de vorm, dan zie je dat de beukenknop puntig is, dat de knoppen van de zomereik in een trosje zitten en dat die van de paardenkastanje groter zijn en een beetje plakkerig. Kom je er nog niet uit? Dan kun je ook kijken naar de vorm van de tak, en naar hoe de knoppen aan die tak zitten: afwisselend rechts-links, of spiralend, of tweezijdig. En als ze dan tweezijdig staan, kun je kijken of ze wel of niet tegenover elkaar liggen. Kortom, er valt genoeg te observeren!

De rode knoppen van de lindeboom

Es

Esdoornknoppen

Vlak voordat een knop uitloopt, wordt deze groter. Dat kun je goed zien bij de knoppen van de paardenkastanje: de knopschubben glanzen en zitten al wat losser. Wanneer je zo'n knop doorsnijdt, kun je een kijkje nemen in de binnenkant van zo'n knop. Omdat veel knoppen nu nog te klein zijn om door te snijden, zie je op de foto een voorbeeld van de bloemknop van de rhododendron.

Bloemknop rhododendron

Kant-en-klaar bouwpakketje

Een knop bevat alle onderdelen die in de lente nodig zijn om weer uit te lopen. In feite is een knop een kant-en-klaar bouwpakketje, met daarin een minitwijg met keurig opgevouwen bladeren, omhuld door een of meer leerachtige of harige schutbladeren. Zo worden de 'bladeren in spe' tijdens de koude periode prima beschermd tegen de vorst en zijn ze helemaal klaar om snel te groeien zodra de bodemsappen naar de bladeren stromen, zodat de stofwisseling weer op gang kan komen. Ga jij de uitdaging aan om deze lente bomen te herkennen aan hun knoppen?

Het echte feest gaat nog beginnen

De daglengte is op onze breedtegraad een vast gegeven. De temperatuur wisselt en stijgt de laatste jaren. De daglengte en temperatuur bepalen samen wanneer knoppen opengaan en uitkomen. Dit jaar, met een zachte winter, loopt de natuur weer enkele weken voor. Op het moment dat de knop openbarst, zie je hoe het pakketje zich uitvouwt. Het ene blad zit vol spikkeltjes, het volgende is behaard. Door goed te kijken, leer je de bomen dan ook in die periode herkennen.

Van knop tot blad

Je zult ontdekken dat de zwarte knoppen van de es (1) bijna kunnen verdwijnen in de explosie van de mannelijke bloeiwijze (2), waarna zich dan uiteindelijk uit de zwarte knop de bladeren ontvouwen (3).

Bloeiwijze Es (1)

(2)

(3)

Nu maar hopen dat er niet alsnog een echte vorstperiode komt wanneer de knoppen uit beginnen te lopen. Als de knop nog intact is, kan deze de vorst weerstaan. Is de knop al uitgelopen, dan kan de vorst grote schade berokkenen aan het kwetsbare blad.

Tekst en beeld: Corlène van den Camp

Wil je nou graag meer weten over de diverse knoppen, dan kun je op internet onder 'zoekkaart knoppen' diverse zoekkaarten vinden. Veel plezier!

Energietransitie en landschap: het RES

In Duitsland is de Energiewende tientallen jaren geleden al met kracht ingezet. Dit is mede ingegeven door breed gedeeld sentiment onder de bevolking tegen zowel bruinkoolwinning als kernenergie. Daarnaast volgen de voortrekkers er een doordachte strategie: een plan dat niet alleen politiek-ideologisch is ingezet, maar ook energetisch-technisch hout snijdt. En dat - hopelijk - houdbaar is.

AVR/Avira is leverancier van het warmtenet

In Nederland werkt het allemaal net een beetje anders. Er spelen bepaalde uitgangspunten, wetenschappelijke standen van zaken, slepende en moeilijke discussies over Gronings en ander aardgas en de push van gesubsidieerde houtige biomassa. Politieke wil en maatschappelijk draagvlak zijn van belang. Polderen heeft als voordeel dat velen betrokken worden, of daar de kans toe krijgen. Als je iedereen erbij betrekt kunnen er ook veel spaken in wielen worden gestoken. In het slechtste geval komt er geen beweging vooruit... Het vooralsnog geringe percentage energie in Nederland afkomstig uit hernieuwbare bronnen is daarvan een indicator.

Drieluik over energie en landschap

Dit jaar nemen we je in Karwij mee in een drieluik over energie en landschap. In dit eerste deel gaan we in op het Regionale Energie Strategie. In het regionale ruimteatelier eind januari in Zevenaar werd gesproken vanuit de invalshoek 'landschap' – deze sfeerimpressie geeft een beeld.

Gelukkig kan iedere argeloze burger, en dus ook de lezer van Karwij zich wel iets bij landschap voorstellen. De energietransitie is voor velen een abstract doolhof of veelkoppig monster; landschappen zijn concreet. Anderzijds is de schaal van landschap niet zo verfijnd als bijvoorbeeld biodiversiteit, biotopen van flora en fauna, of als waarnemingen in

eigen achtertuin of tijdens een natuurwandeling.

De keuze voor landschap als ingang voor 'energie' is logisch en tegelijk lastig te hanteren. Dit geldt zeker in Nederland met landschappen en natuurgebieden die onder druk staan, een fijnmazige en kleinschalige infrastructuur, versnippering en dichtheid en groei van de bevolking met alles wat bij wonen, werken, onderwijs en recreëren hoort. In de energietransitie komt dit allemaal samen en wordt in een keurslijf geperst, samen met de energie-opgaven.

De neuzen dezelfde kant op

In juni 2019 publiceerde het kabinet het Klimaatakkoord: de Nederlandse uitwerking van de internationale klimaatafspraken van Parijs (2015). Dit pakket maatregelen beoogt een reductie van CO₂-uitstoot van tenminste 49% in 2030, ten opzichte van 1990. Het idee erachter is dat door gepaste maatregelen het klimaat minder ontregeld wordt. Er zijn twee sporen: enerzijds energiebesparing en meer doelmatig gebruik, anderzijds de overgang naar duurzame, hernieuwbare vormen van energiewinning: gestaag en liefst ook snel. Dat de meteocijfers en weerextremen deze scenario's keer op keer achterhaald doen lijken, behoeft hier geen betoog. We sloten onlangs de warmste januarimaand ooit af. Gemeenten zijn belast met de taak onder inwoners en organisaties de energietransitie handen en voeten te geven. In de uitrol van het Klimaatakkoord speelt het Regionale Energie Strategie (RES) een voorname rol. Nederland kent dertig RES-regio's, die elk driftig aan eigen energiescenario's werken. De gemeente Rheden is in het RES-gebied Arnhem-Nijmegen geclusterd met Zevenaar, Doesburg en Rozendaal. Binnen het RES moeten gemeenten gezamenlijk kiezen wáár de transitie concreet een plek krijgt: opwekking van elektriciteit uit hernieuwbare bronnen, warmtetransitie in de bebouwde omgeving en de daarvoor benodigde opslag en energie-infrastructuur. Daarbij zijn stroom- en warmtevoorziening de twee grootste opgaven.

Ruimteatelier: Poolse landdag, wel leerzaam

In december 2019 vonden in het RES-traject zogeheten thema-ateliers plaats. Deze bijeenkomsten maakten een verdiepingsslag op de thema's Natuur en biodiversiteit, Cultuurhistorie en landschap en Landbouw en Klimaatadaptatie.

Aan de tweede ronde in januari, het zogeheten ruimteatelier, neem ik (Jeroen Boland) deel als

geïnteresseerde. Het deelnemersveld varieert: de netbeheerder, een natuurorganisatie, een ondernemersvereniging, diverse actieve bewoners en hun platforms, lokale politici, energiecoöperaties en 'klimaatambtenaren'. Ik spreek twee kennissen van de werkgroep Duurzaam Dieren-West. De naambadges van iedereen rond de tafel dragen wezenlijk bij aan het begrijpen van hun opmerkingen. De RES-medewerkers leiden de bijeenkomst in en leggen de aanwezigen de niveaus van het speelveld uit. Dan volgt een potje polderen-ten-voeten-uit, waarbij ieder redeneert en associeert vanuit eigen kennis, interesse en belang. Een soort Poolse landdag, maar wel een prettige en leerzame landdag. Op tafel liggen drie grote land(schaps)kaarten van de gehele RES: Nijmegen, Arnhem en alle vijftien buurgemeenten. De kaarten geven drie modellen landschappelijk weer. Die modellen zijn (1) verspreid en geïntegreerd, (2) dynamiek versus luwe gebieden, en (3) onderscheidende landschappen. Elk model heeft zijn eigen denkrichting. In een zin samengevat: de mate van verfijning en de slaagkansen van opwek, opslag, transport en verbruik van energie uit hernieuwbare bronnen.

Model 1 gaat uit van opwek vlakbij de plek waar de energie wordt opgeslagen, omgezet of verbruikt en is dus relatief kleinschalig. Het andere uiterste is model 3: technische voorzieningen van een tot nog toe ongekende omvang en schaal, waar men op groot en aansluitend oppervlak en geconcentreerd veel stroom kan opwekken. Het RES is eigenlijk een groot bouw pakket met bouwstenen, die je als modules op de kaart, of in het landschap kunt pluggen.

Zonnevelden, windmolens en de rest

Dit ruimteatelier beperkt zich wijselijk tot het scannen van potentiële locaties voor zonnevelden en windmolens. De transitie beoogt een energievoorziening die voor het leeuwendeel op hernieuwbare bronnen is gebaseerd. Daarbij gaat het om opwek van stroom (molens, turbines, zonnedaken en zonnevelden), omzetting (warmtewisselaars en warmtepompen), transport (hoogspanning, warmtenetten) en opslag (accu's, waterstof en ondergrondse warmte/koudeopslag).

De uitkomsten van de thema- en ruimteateliers van de vier clusters in het RES Arnhem-Nijmegen leiden tot drie voorkeursscenario's waarover regionale en lokale belanghebbenden zich nogmaals buigen. De drie voorkeursscenario's worden daarna in een breder Regionaal Atelier uitgewerkt. Uiteindelijk

moet het RES-traject komend najaar leiden tot een bod van elke gemeente in de regionale transitie: hoe kunnen we op het eigen grondgebied bijdragen aan de hiervoor genoemde sporen van het Klimaatakkoord?

Rijdende trein

Het is van belang om van het RES-proces op de hoogte te zijn en het te volgen. Als het over trends in energiebeleid gaat, lopen de meningen, maar ook de kennisniveaus, mijlenver uiteen: van de overtuiging dat het helemaal de goede kant opgaat, tot verontwaardiging over totaal verkeerde keuzes en investeringen. Of je nu enthousiast bent of juist sceptisch: de energietransitie is een rijdende trein, naar een vage bestemming via een onbekende dienstregeling. De consequenties zijn echter voor iedereen: van de ervaring van landschap tot achter de eigen voordeur en op het dak van de eigen woning, je bedrijf of de school. Zodra bepaalde stations in de besluitvorming zijn gepasseerd, is er geen weg terug.

Windpark Duiven, gezien vanuit Lathum

Wat betekent dit voor Rheden?

In de volgende Karwij kijken we naar de landschappelijke uitdagingen binnen de grenzen van de gemeente Rheden. Willen we onze energieleefstijl min of meer kunnen handhaven, dan moet er heel veel gebeuren. Tegelijk zien we dat niet alles kan. Waar liggen in Rheden de kansen, beperkingen, sterktes en bedreigingen?

Bronnen: regionale-energiestrategie.nl/input en verslagen RES ateliers (via auteur)

Tekst en beeld: Jeroen Boland

Volgt de lokale energietransitie bijv. via facebook @ Klimaatrobuust

Natuurgidsen met kinderen: net even anders

Gidsen met kinderen is een vak apart. Misschien gaat het je gemakkelijk af en beleef je er veel lol aan, maar misschien is het eerst even slikken als er een groep voor je staat en kun je wel wat tips gebruiken. Dit jaar vind je in Karwij tips en trucs die je helpen het gidsen met kinderen voor iedereen leuker en makkelijker te maken.

Stel: je hebt een prachtig verhaal over interglaciale tijden, erosiedalen en morenes voorbereid maar er staat een groep stuiterende kinderen voor je neus. Wat nu? Doorgaan met je verhaal is natuurlijk interessant voor de volwassenen, maar hoe hou je het voor de kinderen ook leuk?

Wees voorbereid!

Tijdens het voorwandelen en voorbereiden is het goed om hier alvast rekening mee te houden. Stel jezelf de vraag: hoe kan ik kinderen bij mijn onderwerp betrekken en zijn er onderweg dingen te zien die de wandeling voor kinderen aantrekkelijk maken?

Onderweg met je thema

Stel: je thema is inderdaad stuwwallen en ijstijden. Dat is een behoorlijk uitgebreid verhaal. Een tip is om het verhaal in kleinere stukken te hakken, die je op verschillende plekken vertelt (volwassen zullen dat ook niet erg vinden!)

Geef ook alvast een kijktip als je weer verder loopt. Of stel een vraag voor onderweg. Welk kind ziet het antwoord? Kom erop terug bij je volgende stop.

Betrek de zintuigen: oren, ogen, vingers, neus, tong!

Een wandeling geef je veel meer verdieping en beleving mee als je zoveel mogelijk de zintuigen erbij betreft. Dat past misschien niet altijd bij je thema maar houdt de kinderen wel betrokken.

Dus: ga je het over zandverstuivingen hebben? Pak het zand daadwerkelijk op en geef het door. Laat de

kinderen voelen en reageren! Of zorg dat je van tevoren een paar specifieke stenen bij je hebt en laat

de kinderen op zoek gaan naar zo'n zelfde steen. Dan is je gletsjerverhaal ineens heel dichtbij. Als gids ken je vast al het bekende voorbeeld van een gletsjer nabootsen met de hak van je schoen. Daag de kinderen uit hetzelfde te doen. Wie maakt de mooiste stuwwal?

Ontluikende bladeren zijn vaak nog zacht en voelen heel anders dan blad in de zomer.

Laat iedereen eens voelen. Wist je dat voelen met je lippen en wang heel intens kan zijn?

Passend in het stuwwalverhaal zijn ruwe en gladde stenen.

Ruiken. Hoe heerlijk is toch de geur van het bos. Sta er even voor stil en besnuffel de omgeving. Hoe vinden de kinderen het ruiken? Vraag ook vooral naar de beleving en niet naar het weten. Dus: waar doet het je aan denken? En niet: wat is het dat je ruikt?

**Nog een tip:
zoek wat vuurstenen,
tik ze tegen elkaar
en ruik.**

Een goed begin warmt je jeugdige publiek op

Denk eens na over je inleidende verhaal. Hoe begin je? Je inleidende verhaal zou je kunnen zien als een reclamepraatje. Hoe verkoop jij je thema aan je publiek?

Zo: "Vandaag gaan we het hebben over stuwwallen en erosiedalen" (Mwah, saai)

Of liever zo: "We gaan op zoek naar bewijzen dat hier een ijstijd is geweest" (Ja, leuk!)

Aan het eind van de wandeling, kun je weer even terugkomen op je inleiding. Hebben jullie inderdaad bewijzen gevonden dat er een ijstijd was? Wat vonden de kinderen het beste of mooiste bewijs?

Tekst: Marieke Grijze

Nieuwe beheervisie Rozendaalse Veld

Deel I: heide en stuifzand

Eind 2019 stelde de gemeente Rheden een nieuwe beheervisie vast voor het Rozendaalse Veld. Aanleiding hiervoor waren een aantal actuele trends en ontwikkelingen zoals de achteruitgang van de biodiversiteit, de effecten van klimaatverandering, de toename van de recreatiedruk, nieuwe ontwikkelingen in het natuurbeheer en de beschikbare middelen. In dit eerste deel van een tweeluik over de nieuwe visie, gaan we in op de heidegebieden en het stuifzand. In de volgende Karwij behandelen we het bos, de historische elementen en recreatie. Van belang is daarbij in het achterhoofd te houden dat juist de overgangen van de beheertypen en de samenhang in het totale landschap van belang zijn voor veel soorten.

Natuurbeheer vraagt om keuzes maken. Dat gebeurt in de nieuwe beheervisie Rozendaalse Veld 2019-2029, waarin naast de visie en doelstellingen voor het natuurgebied, een vertaalslag is gemaakt naar bijbehorende beheermaatregelen. Behalve op de gebruikelijke natuurdoelen zoals Natura 2000, speelt het beheerplan ook nadrukkelijk in op de effecten van klimaatverandering en de achteruitgang van de biodiversiteit.

Oorspronkelijk geërfdengrond

Het Rozendaalse Veld ligt ten noorden van Velp en is ongeveer zeshonderd hectare groot. Het bestaat uit het heidegebied Rozendaalse Veld, het stuifzand Rozendaalse Zand en de Beekhuizense bossen. Het gebied is onderdeel van het grote natuurgebied dat we kennen als de Veluwe.

Het Rozendaalse Veld was lange tijd geërfdengrond en gemeenschappelijk bezit van de Velpse boerengemeenschap. Een eeuw geleden schonken de Geërfden van Velp de gronden aan de gemeente Rheden. Dat gebeurde onder een aantal voorwaarden. Een daarvan is dat de gemeente het natuurterrein beheert ten nutte van het algemeen belang en dat zij de historische relatie met de vorige eigenaar erkent. Daarom worden de Geërfden van Velp betrokken bij het opstellen van beleid én bij het uitvoeren van het beheer.

Ecologische opgaven

Het gebied kent een aantal groeiende ecologische opgaven: de overmaat aan stikstofdepositie veroorzaakt zowel verslechtering van het heide- als van het bos-ecosysteem. De effecten van klimaatverandering worden zichtbaar in de natuur. Denk bijvoorbeeld aan de droge zomers en de letterzetter, en op landschapsschaal ontbreekt een verbinding met de landbouwgronden. Daarbij komt dat de groeiende recreatiedruk lokaal de natuurwaarden aantast.

De heide, het stuifzand en het bos op het Rozendaalse Veld zijn onderdeel van het grote heide- en stuifzandlandschap van de Veluwe. Centraal in de visie staat dan ook de zorg voor het ecosysteem op Veluweschaal.

Overgangen van belang voor soorten

Voor heide en stuifzand zijn streefbeelden geformuleerd. De beheermaatregelen dragen bij aan het behalen van die streefbeelden. Een speerpunt is het open houden van heide en stuifzand. Op het stuifzand worden kleinere stuifplekken open gehouden om te voorkomen dat ze dichtgroeien met buntgras. Het heidelandschap wordt afgewisseld met enkele vliegdennen en solitaire loofbomen. Er worden kleinschalige verbindingen gemaakt tussen open plekken in het bos en op de heide. Hierdoor groeit de heide niet volledig dicht en kan er lokaal

weer zonlicht op de bodem komen. Dit is vooral goed voor reptielen en insecten. Ook moet worden voorkomen dat poelen en vennen verlanden. Van heide naar bos loopt een geleidelijke overgang met hoofdzakelijk loofbomen.

Verder ligt er veel nadruk op het behoud van de overgangen, of gradiënten. Juist die zijn namelijk belangrijk voor verschillende soorten. Op landschapsschaal gaat het om overgangen naar drogere en voedselarmere delen, naar nattere delen met vochtige heide en delen met bosontwikkeling. Op kleinere schaal is de afwisseling in structuur belangrijk: oude en jonge heide, lokaal pijpenstrootje, kale bodem, hoog struweel, jeneverbesstruwelen, solitaire bomen en grazige bloemrijke randen langs paden. Eens in de zoveel jaar grootschalige aantasting door het heidehaantje, waarbij de larven massaal het blad en de jonge scheuten van de heide opeten, hoort ook bij de natuur. Op de vrijgekomen ruimte kunnen weer andere soorten gaan groeien.

Heideboerderij

Van oudsher was er op het Rozendaalse Veld een geleidelijke overgang tussen grasland, bouwland en heide. Tegenwoordig is het heidegebied echter volledig gescheiden van het landbouwkundig systeem. Zowel geografisch (bossen, wegen, bebouwing) als in het beheer ontbreekt deze historische relatie. De heide is ooit ontstaan door een combinatie van schapenbegrazing, maaien en plaggen. Nu is er geen schapenbegrazing meer en daarmee ook geen zaaduitwisseling tussen landbouw en heide. De meststoffen, zoals plaggen en schapenkeutels, gaan niet meer van de heide naar de landbouwgrond, maar juist van landbouw naar heide, via stikstofdepositie. De gemeente ziet het als een belangrijke opgave om weer een geleidelijke overgang te creëren tussen deze systemen. Hier is echter wel tijd voor nodig.

Nieuw in dit kader is het toestaan van meer boerenactiviteiten om de biodiversiteit te verhogen. Te denken valt aan schapenbegrazing in (met name) het noordelijke deel, dat verder weg ligt van het hondenlosloopgebied. Nienke Moll, van de gemeente Rheden, licht toe dat hiermee, zeker op het gebied van structuur, winst is te behalen: “De Rhedense schaapskooi is echter te ver weg en te klein, en de overnachtingsplek moet wel veilig zijn. Dat vraagt om structurele voorzieningen in de directe omgeving. We hebben nu echter geen tijd en geld om dit verder te verkennen.”

Kleinschalig experimenteren met nutriënten

In de visie staan ook herstelmaatregelen om de effecten van stikstofdepositie tegen te gaan en de bodemstructuur te verbeteren. Nienke Moll: “Op het stuifzand is dit jaar voor het eerst handmatig grijs kronkelsteeltje ofwel tankmos verwijderd. Dit zijn vlekjes tankmos van ongeveer 25m². We kiezen plekken vlakbij delen die zich in potentie zouden moeten kunnen ontwikkelen tot korstmossteppen.” Tankmos is een invasieve exoot die dichte tapijten vormt en profiteert van de neerslag van stikstof.

Op de heide is het idee om kleinschalig te experimenteren met het toedienen van nutriënten om de bodemchemie en daarmee het bodemleven te herstellen. Kleinschalig maaien van de heide en eventueel het aanleggen van heideakkers kan mogelijk bijdragen aan het herstel. Nienke Moll: “De kennis over het toedienen van nutriënten, zoals steenmeel, is landelijk nog in de experimentele fase. Rheden is bereid dit kleinschalig toe te passen en natuurlijk goed te monitoren wat het effect is. Als eerste stap hebben we een offerte uitstaan om onze bodemchemie te laten onderzoeken. Het toedienen van steenmeel is namelijk maatwerk en ook een onomkeerbaar proces. Daarnaast zijn de kosten hoger dan begroot, en zoeken we externe medefinanciering.”

Tekst: Karin Otermann

Bron:

Gemeente Rheden. Beheervisie Rozendaalse Veld 2019-2029.

De hele visie lezen? Dat kan. Er is een pdf beschikbaar op de website van de gemeente Rheden. Even zoeken op de gemeenteraadspagina's (bij agenda's en stukken) en dan is de visie te vinden bij B&W besluiten.

Voedselbos in Velp? Ja, graag!

Voedselbossen zijn steeds meer in opkomst. En dat is goed nieuws. Steeds meer mensen beseffen dat ons huidige voedselsysteem om verandering vraagt. Landbouw en natuur lijken elkaar uit te sluiten. Een voedselbos noemen we ook wel natuur-inclusieve landbouw en kan helpen deze kloof te overbruggen. Het resultaat van een voedselbos is - na enige tijd - een hoge productie van fruit, noten en eetbaar blad zonder toepassing van (kunst)mest of bestrijdingsmiddelen. Ook herbergen voedselbossen veel (zeldzame) natuurwaarden en zijn daarmee van belang voor biodiversiteit.

Voedselbosje in Rheden

Ook in onze omgeving zijn er diverse initiatieven voor de aanleg van voedselbossen. Eentje daarvan is al gerealiseerd. In november 2019 plantten leerlingen van de Mauritschool in Rheden voedselbosje aan op de Zuidflank. Daarbij was IVN ook betrokken, evenals de gemeente Rheden. Onder begeleiding van medewerkers van IVN gingen appel-, peren-, pruimenbomen en een tamme kastanje de grond in. Het voedselbos wordt onderdeel van een natuurspeelplaats.

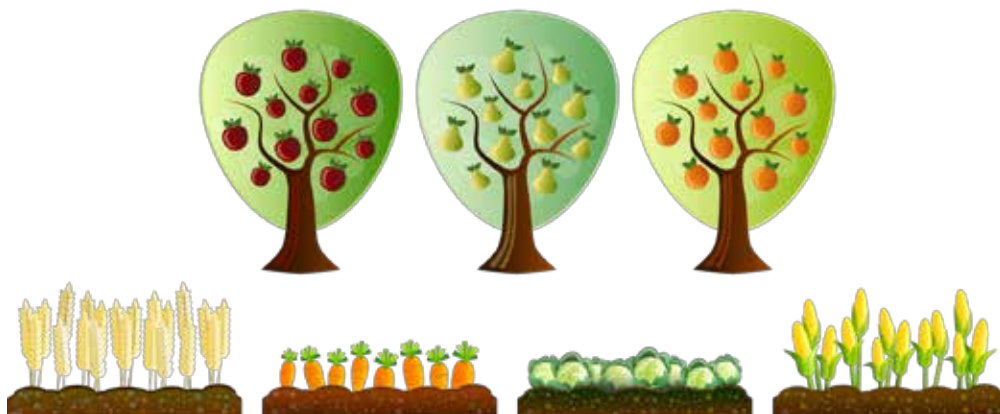
IVN Oost-Veluwezooom steunt Velp's initiatief

In Velp zijn er ook initiatieven voor een voedselbos. Een zo'n initiatief is de Hof van Heden: een droom van de Protestantse Kerk (PKN) in Velp in de vorm van een stukje aards paradijs aan de rand van het dorp. Het doel is een semi-openbaar toegankelijk voedselbos dat ruimte biedt aan bescheiden voedselproductie, aan herstel van biodiversiteit en aan kansen voor recreatie en educatie. Ook kan het voedselbos gaan fungeren als een schakel in de keten van moestuinen, bostuinen en openbaar groen, met noten- en fruitbomen en natuurinclusieve landbouwgronden in en rondom het dorp Velp.

Het idee staat nog in de kinderschoenen, maar er zijn al partners gevonden die eraan mee willen werken: de gemeenten Rheden en Rozendaal, Geldersch Landschap en Natuurmonumenten ondersteunen het idee. IVN Oost-Veluwezooom ondersteunt dit initiatief ook van harte en sluit zich er graag bij aan. Wordt vervolgd!

Tekst: Floor Scholten

Bronnen: Groene Team PKN Velp, gemeente Rheden en Rheden Nieuws

GEZOCHT: NIEUWE LEDEN BIJSPIJKERWERKGROEP

De afgelopen jaren hebben we voor jullie vele avonden en excursies georganiseerd. Denk maar aan het rivierklimaatpark, wegen en paden in Nationaal Park Veluwezoom, bijen, stenen, vogels, wolven en ga zo maar door. Voor het komende jaar hebben we helaas nog geen activiteiten georganiseerd. Hoe dat komt? Na het afscheid van Henk Grijsen is onze werkgroep onderbezet geraakt. Daarom deze oproep: we zijn dringend op zoek naar nieuwe leden voor de bijspijskergroep!

Dus: vind je het leuk om natuurliefhebbers enthousiast te horen zijn over hun favoriete thema? En wil je daar ook je mede-IVN-ers in laten delen? Meld je dan aan als werkgroeplid!

We organiseren in overleg een aantal keer per jaar een activiteit voor onze leden en donateurs, in De Klaproos of ergens in onze mooie natuur. Wil je meer weten? Neem dan contact op met Herma Scherpenzeel, via janherma@chello.nl of met Anton Logemann, via anton@citaat.nl. Bellen kan natuurlijk ook. Onze nummers vind je in de ledenlijst.

IVN Zomerweek 2020

Stichting IVN Zomerweek organiseert jaarlijks een compleet verzorgde vakantieweek voor natuurliefhebbers. Een actieve week waarin natuurbeleving, landschap en cultuurhistorie centraal staan. Ook dit jaar is het weer gelukt een aantrekkelijke natuurvakantie te organiseren voor iedereen die graag actief de natuur beleeft en onderzoekt.

Tussen Marne en Moddergat

De zomerweek vindt dit jaar plaats van 31 juli tot en met 7 augustus tussen Marne en Moddergat, namelijk in het Groningse plaatsje Vierhuizen. We verkennen het Lauwersmeergebied, maar ook het oude kustlandschap van Groningen en Friesland, met de oude dijken en wierdedorpen en het prachtige dal van het Reitdiep. Voor fietsers, wandelaars

en natuurliefhebbers is er veel te zien en te beleven.

In het vlakke kleilandschap van wadden en wierden, met haar eeuwenoude dorpjes en haventjes, is de Lauwersmeer een delta in het klein. Water, rietvelden en bossen vormen een waar vogelparadijs, maar ook het aantal soorten planten en insecten is indrukwekkend. Tweeduizend jaar geleden verbaasden de Romeinen zich al over het feit dat er mensen woonden in het waddengebied. Ontdek hoe het land door de eeuwen heen veilig en bewoonbaar is gemaakt. Geniet van de ruimte, de stilte en de duisternis, zoals je die in Nederland nauwelijks nog vindt.

Er is gezorgd voor een afwisselend keuzeprogramma met lokale gidsen en interessante avonden. Laat je verwonderen en ontdek zelf het weidse landschap van noord Nederland.

Meld je aan!

Alle informatie over de IVN Zomerweek is te vinden op ivn.nl/ivn-zomerweek. Hier kun je je ook aanmelden. Aanmeldingen worden behandeld op volgorde van binnenkomst en na ontvangst van het inschrijfgeld. Wees er dus tijdig bij.

Wildeplantencursus KNNV

Heb je je weleens afgevraagd hoe dat ene plantje heet dat je langs de kant van de weg ziet staan? Vast wel. Wil je er graag meer over weten? Dan is de Wildeplantencursus van KNNV Arnhem wellicht een leuk idee. Al bijna veertig jaar organiseert de KNNV jaarlijks een determinatiecursus. Dit jaar vindt de cursus plaats in de periode begin april tot begin juni.

Tijdens de cursus leer je met behulp van een flora de naam van wilde planten vinden. Ook komen andere onderwerpen aan bod, zoals de bouw van planten, de voortplanting, de relatie met insecten en de systematiek. En er is ruimte voor bewondering en verwondering.

Cursusinformatie

De cursus omvat negen lessen op woensdagavond van 19.30 tot 22.00 uur en drie excursies op de zaterdagochtend. De cursusdata zijn: 1, 8, 15 en 22 april, 13, 20, 27 mei en 3 en 10 juni. De excursies

zijn op 18 april, 23 mei en 6 juni. De cursus wordt gegeven in de Thomas a Kempisschool in Arnhem en kost € 60. Voor leden van IVN of KNNV is de prijs € 55. Het is handig als je "Veldgids Nederlandse Flora" van Henk Eggelte hebt en een loep en spitse pincet. Deze kunnen ook via de cursus worden besteld.

Meer informatie vind je op knnv.nl/afdeling-arnhem-eo. Aanmelden kan bij Wil Wamelink, via w.wamelink2@upcmail.nl of bij Margriet Dernee, via margrietdernee@upcmail.nl

In het spoor van Jac. P. Thijsse

In augustus 1915 maakte Jacobus Pieter Thijsse per fiets een tocht langs de Oude IJssel. Komend vanaf Dieren deed hij daarbij via Doesburg circa veertien dorpen en stadjes aan, om daarna terug te keren naar Dieren. Mogelijk was zijn eega Helena Christina Petronella Bosch daarbij zijn metgezel – niemand weet het zeker.

Thijssse blijft velen inspireren; zo ook Lies Visscher uit Etten. Zij schreef over zijn tocht langs de Oude IJssel in 2019 een moderne impressie in de serie Struingidsen: een fietsroute van ongeveer honderd kilometer. Deze Rivierduingids beschrijft letterlijk het grootste deel van de route die Thijsse aflegde, maar biedt ook alternatieven. Landschap, verkeer en wegen zijn immers sinds 1915 drastisch veranderd. Een grote vooruitgang zijn de verharde fietspaden die langs veel mooie plekken gaan waar Thijsse mogelijk afstapte of omreed.

Rivierduinen en de Oude IJssel

In de Rivierduingids komen tal van verhalen langs: van biologen, pioniers, boeren en 'lokale helden'. Naast de fietstocht bevat de uitgave streekinformatie: interessante columns over geologie, landschap, voedsel en cultuurhistorie passeren de revue. Ten slotte geeft het boekje tips voor onderweg, over lokaal toerisme, horeca en streekproducten.

Speciale aandacht is er voor de invloed van de Oude IJssel op de wording van het omliggende landschap. Daarbij speelden rivierduinen een bijzondere rol. Tegenwoordig kennen we die als een reeks zandige bulten die langs de noordoever van Oude IJssel het landschapsbeeld bepalen.

Op veel plaatsen zijn ze, als vanouds, bebost gebleven. Op andere plekken zijn ze juist bebouwd, zodat men ook vlakbij de rivier droge voeten hield.

Fietsen door een vergeten tijd

De schrijfster heeft ook een hoger doel. Wie wil, kan onderweg op de lange tocht proberen zich in te leven in de oude tijd. In veel passages klinkt de vraag door hoe wij kunnen omgaan met de uitdagingen van deze tijd. Lies Visscher: "In het spoor van Thijsse gaan, betekent goed om je heen kijken. Niet onverschillig blijven, maar actief aanpakken, natuurbescherming en kennis delen." De gids roept op meer aandacht te besteden aan de diversiteit in het landschap en hoe die is ontstaan. "Diversiteit in het landschap geeft diversiteit in de natuur. Zonder optimale natuurlijke biodiversiteit, geen volwaardige evolutie."

En nu zelf op weg?

Het volgen van het spoor van Thijsse is dus meer dan alleen maar dezelfde weg afleggen. Wat zou Thijsse anno 2020 geschreven hebben? Word jij, net als hij, onderweg aangesproken, hoor je verhalen, of raak je geïnspireerd voor een vervolg?

De schrijfster nodigt lezers en fietsers uit hun verhalen en beelden te delen. De route is opgedeeld in vijf deeltrajecten die als deelkaarten zijn te downloaden via Struingids.nl. De gids is onder andere op zeven toeristische pleisterplaatsen in de gemeenten Rheden en Doesburg los verkrijgbaar. Ook kan men hem gratis bestellen via levenmetdeearde@live.nl.

Ten slotte is de Rivierduingids digitaal in te zien.

Tekst: Jeroen Boland

Beeld: Karin Otermann; Studio Finton

Bronnen: Rivierduingids - In het spoor van

Jac. P. Thijsse langs de Oude IJssel (2019)

struingids.nl/de-struingids-krijgt-een-zusje-de-rivierduingids/

levenmetdeearde.nl/rivierduingids-2019/

Rivierduingids

In het spoor van Jac. P. Thijsse
langs de Oude IJssel

VOORWANDELEN

In deze nieuwe rubriek in de Karwij, gaan we voorwandelen. We blikken vooruit op een wandeling uit de agenda en spreken met de gids. We leiden lezers als het ware alvast virtueel rond. Dit keer spraken we IVN-gids Bouzian Salama over de wandeling van 26 april a.s. in de Onzalige Bossen, een gebied van ruim 200 hectare. Bouzian vindt de Onzalige Bossen een van de mooiste gebieden op de Veluwe en organiseert deze wandeling voor de vierde keer.

Over jachtige heren en bouwen in het bos

De naam 'onzalig' is mogelijk een verbastering van 'armzalig': de onvruchtbare bodem zou ongeschikt zijn geweest voor landbouw. Het is echter maar de vraag of dit klopt, want we vinden in de onzalige bossen imposante eiken en beuken. Van eiken werd vroeg de tanninerijke schors of eek gebruikt in de leerlooierij. De beuk diende voor fabricage van houtskool in meilers: zorgvuldig gestapeld beukenhout werd met plaggen bedekt en met gecontroleerd vuur verkoold. De ringvormige heuveltjes duiden nog op de ooit leeggehaalde houtskoolmeilers. Hoewel in de Onzalige Bossen weinig meilers bekend zijn, zijn ze talrijk in de bossen van Lappendeken en de Imbosch. Kuilen herinneren aan het delven van klapperstenen: het toponiem IJzerbaan duidt op de industrie van weleer. Ook zijn er veel ijzerslakken, waar boswegen mee verhard werden.

Prinsheerlijk tijdverdrijf

In 1647 verwierf de jonge stadhouder prins Willem II grote gebieden om als jachtgronden in gebruik te nemen. Hij liet de boskern aanplanten, die we nu als de Onzalige Bossen kennen. Het was een vroeg productiebos, uit een tijd waarin praktisch de hele Veluwe nog uit heide en stuifzanden bestond. Het

gebied werd omheind met een manshoog hek en zo ontstond een grote wildbaan. Op het Hof te Dieren stichtte Willem II een klein jachtslot. Om succes in de jacht een handje te helpen werden driehonderd herten en vossen uitgezet in de wildbaan. Voor de herten waren er open plekken met weilandjes. Door voldoende voedsel, drinkwater en ruimte was het er ideaal om de wildstand op peil te houden.

Ook zoon Willem III had jacht als favoriet tijdverdrijf. Hij liet het Hof te Dieren uitbouwen tot een imposant slot. Op het hoogste punt, 100 meter boven NAP, kwam er nog een jachthuis bij. Daarvan resteren slechts dakpannen en los puin. Het hek om de wildbaan raakte in verval; onderhoud van het gebied bleek kostbaar. Het wild ging zich vrij bewegen in de omliggende bossen, maar voor de overwegend arme boeren bleef de jacht verboden.

De relatief kleine Willem III kampte met een zwakke gezondheid. Hij liet daarom jachtlanen aanleggen, destijds een noviteit. Pachters hadden maar te accepteren dat men kaarsrechte lanen over hun land heen trok. Langs deze jachtsnelwegen kon hij in een vier- of zesspan paarden per koets met zijn gevolg van gebied naar gebied trekken. Enkele jachtlanen bestaan nog: vanuit de Onzalige Bossen leidt de Koningslaan met vier rijen beuken richting de Ginkel; ook loopt een brede jachtlaan vanuit Schaarsbergen naar Paleis 't Loo.

Nagenoeg natuurlijk beheer

Natuurmonumenten kocht de Onzalige Bossen in 1933 van de erfgenamen van de industrieel Viruly. Het gebied bleef in zwang als jachtgebied; tot in de vorige eeuw werden zwijnen bijgevoerd. Bekend uit die tijd is het nog bestaande jachthuis de Haverkist, ooit uitspanning en boswachterswoning. Eind jaren '70 is de jacht stopgezet, deze paste niet meer bij het veranderde beheer.

Natuurmonumenten beheert de bossen als 'nage-noeg natuurlijk landschap' en grijpt alleen in als het niet anders kan. Velling vindt enkel plaats als bomen over wegen en paden vallen. Iets dergelijks geldt ook voor het wildbeheer. De Onzalige Bossen bleven in de junistorm in 2019 relatief ongeschonden, doordat de windhoos erlangs draaide.

De IVN-gids

Bouzian Salama woont in Duiven en issinds een jaar of vijf IVN-gids. Daarnaast is hij vrijwillig boswachter bij Natuurmonumenten. In deze gastheerrol houdt hij enkele dagen per maand toezicht in natuurgebieden. Als zodanig spreekt hij mensen aan op hun gedrag of wijst hen op de toegankelijkheid en regels van het gebied. Actueel is de recente ingebruikname van nieuwe ATB-routes. Sommige sportfietzers nemen expres, of per ongeluk, nog de oude paden. Vanaf 1 maart kan daarvoor bekeurd worden. Verder organiseert Bouzian voor Natuurmonumenten safari- en bronstexcursies.

Tekst: Jeroen Boland

Beeld: Bouzian Salama

Samen de natuur in

Met je (klein)kinderen op pad

Dit voorjaar start IVN Oost-VeluwezooM met een geweldig leuke nieuwe cursus die speciaal bedoeld is voor ouders en grootouders. De cursus biedt inspiratie en kennis waarmee een bezoekje aan het bos met de (klein)kinderen een feestje wordt.

Kinderen willen vooral doen en ontdekken. Daarom richt de cursus zich voornamelijk op de vraag hoe je een boswandeling leuk en leerzaam kunt maken. De ervaren schoolgidsen van IVN Oost Veluwezoom bezitten hier een schat aan informatie over, die ze graag met (groot)ouders delen.

Natuurweetjes, routes en do's-and-don'ts

Naast informatie over mogelijk opdrachtjes die je kunt doen, maar ook routes en leuke 'natuurweetjes', krijg je als deelnemer algemene informatie over veiligheid, do's-and-don'ts en geschikte (speel)plekken in ons mooie gebied. Geen zorgen: het gaat zeker geen college worden! Jullie gaan ook zelf aan de slag. Opdrachtjes uitproberen, praten over streng of tolerant zijn in het bos, leren hoe je de natuur kunt gebruiken; zomaar wat voorbeelden.

Lessen en excursies

De cursus bestaat uit twee lessen op de woensdagavond in De Klaproos (Korenbloemstraat 21 in Rheden) en uit vier levendige excursies op zondagochtenden. De eerste les en de eerste twee excursies vinden plaats in het voorjaar. De tweede les en de twee volgende excursies vallen in het najaar.

Zo kunnen we de verschillende seizoenen behandelen. De lesavonden dienen als voorbereiding voor de excursies. Op die avonden zullen dus alleen de volwassenen aanwezig zijn. Tijdens de excursies verwachten we dat elke deelnemer een of twee kinderen meeneemt. Dat mogen je eigen (klein)kinderen zijn maar ook andermans kinderen.

Tekst en beeld: Adelijne Martin

Doe je mee?

Cursusinformatie

Lesavonden:

3 juni en 23 september van 20:00 tot 22:00 uur.

Excursies: 7 juni, 14 juni, 27 september en 4 oktober van 10:00 tot 12:00 uur.

Het maximum aantal deelnemers is 24 volwassenen. De cursus kost €35 per volwassen deelnemer en € 30 voor huisgenoten en IVN-leden.

Aanmelden doe je via:

natuurcursus@ivnoostveluwezoom.nl
o.v.v. 'samen de natuur in'.

Bij meer dan 24 aanmeldingen kom je op de wachtlijst. Wacht dus niet te lang.

ICT visie

**Computers
op maat
Onderhoud
Netwerken
Reparatie
Supplies**

Emmastraat 29 • 6881 SN Velp • (026) 3640641
Internet: www.ictvisie.eu

Sinds
1980

TUIN GELUK

gebr. RIJNEVELD b.v.
Hoveniers met passie

Dutch Quality
Gardens

Groen maakt gelukkig!

Wilt u dit jaar genieten van uw tuin?

Wij komen graag bij u langs
voor een vrijblijvend advies of offerte.

tel: 0313-427288 mail: info@rijneveld.nl

Edyweg 25 Spankeren

facebook.com/gebroeders.rijneveld

www.rijneveld.nl

VOORWANDELEN

Hierbij zijn ook niet-gidsende IVN-leden welkom.
Maandagmorgen: altijd vrijdagmorgen ervoor,
om 9.00 uur. Zondag: doorgaans zaterdag
vooraftgaande om 9.00 uur. Andere wandelingen:
voorwandelen varieert. Wil je zeker zijn van de tijd,
bel of mail de eerste gids.

WANDELPROGRAMMA

Zondag 8 maart, 13.00 uur

Stilte op de Veluwezoom

Start: P de Elsberg/Lange Juffer, einde Schaapsallee,
Laag Soeren

Eerste gids: Rob Timmerman

Maandag 6 april, 09.30 uur

Bomen en mensen

Start: P. Kasteel Rosendaal, Beekhuizenseweg,
Rozendaal

Eerste gids: Bertus Schoenmakers/Jutta Muller

Zondag 26 april, 14.00 uur

De onzalige bossen verklaard

Start: P de Lappendeken, Diepesteeg/Beekhuizenseweg,
De Steeg

Eerste gids: Bouzian Salama

Over deze wandeling staat een artikel in deze Karwij.

Maandag 4 mei, 09.30 uur

Velperwaarden

Start: P. Gemaal de Volharding,
Lathumseweg 2, Velp

Eerste gids: Anne Sleetboom/Marijke van Delft

Zondag 17 mei, 14.00 uur

Nieuwe natuur in de Velperwaarden

Start: P Gemaal de Volharding, Lathumseweg 2, Velp
Eerste gids: Gerrit Lammers

Maandag 8 juni, 09.30 uur

De tuinen van Larenstein

Start: P. Hogeschool Van Hall/Larenstein,
Larensteinselaan 26A, Velp Koffie in Larenstein
Eerste gids: Corlène van den Camp

zondag 21 juni, 14.00 uur

Natuur van het zuiverste water

Start: P Sterrebos, Ellecom
Eerste gids: Raymond Overmars-Marx

Maandag 6 juli, 09.30 uur

Park Hof te Dieren

Start: P. Wijngaard/Kwekerij Hof te Dieren,
Arnhemsestraatweg 16, Dieren
Eerste gids: Hermine Schut/Bertus Schoenmakers

Wandelingen aanvragen

excursies@ivnoostveluwezoom

Scholenwerk aanvragen

scholen@ivnoostveluwezoom

Rondleiding IVN-tuin

ivn-tuin@ivnoostveluwezoom

WANDELPROGRAMMA IVN EERBEEK

Zondag 15 maart, 14.00 uur, Landgoed de Molenbeek.

Zondag 19 april, 06.30 uur, Sterrebos. Vroege vogels

Zaterdag 16 mei, 19.00 uur, Eerbeekse Hooilanden.

Vrijdag 22 mei, 21.15 uur, Kasteel ter Horst.

Mystiek en mysterieus

Zondag 7 juni, 14.00 uur, Voorstonden. Landgoederen

PROGRAMMA KNNV ARNHEM

Zie agenda op knnv.nl/arnhem